

Ο 72χρονος Κωνσταντίν Τσερνιένκο που ανέλαβε τα ηνία της ΕΣΣΔ (13 Φεβρουαρίου του 1984), απλά καθυστέρησε την άνοδο του Μιχαήλ Γκορμπατόφ κατά ένα χρόνο. Ο δημοφιλής στη Δύση Σοβιετικός εκλέχτηκε γενικός γραμματέας του Κ.Κ. Σοβιετικής Ένωσης το 1985. Η Δύση είχε κάθε λόγο να πανηγυρίζει. Σχεδόν αμέσως, ο Μιχαήλ Γκορμπατόφ συναντήθηκε με τον πρόεδρο των ΗΠΑ, Ρόναλντ Ρίγκαν, στη Γενεύη (19 Νοεμβρίου). Δυο χρόνια αργότερα (8 Δεκεμβρίου του 1987), Σοβιετική Ένωση και ΗΠΑ υπέγραψαν συμφωνία για τα πυρηνικά όπλα, ενώ στις 4 Απριλίου του 1988 ξεκινούσε η διαδικασία για την αποχώρηση των Σοβιετικών από το Αφγανιστάν. Ο «ψυχρός πόλεμος» είχε οριστικά τελειώσει.

Ο μήνας του μέλιτος ανάμεσα σ' Ανατολή και Δύση συνεχίστηκε, καθώς η 19η διάσκεψη του Κ.Κ. της Σοβιετικής Ένωσης (Ιούλιος του 1988) διακήρυξε την εποχή της γκλασνόστ (διαφάνειας) και της περεστρόικα (αναδόμησης) μαζί με την προκήρυξη εκλογών με πολλούς υποψήφιους. Ο Μπόρις Γέλτσιν, που είχε παραιτηθεί από την πρωτοκαθεδρία του κόμματος στη Μόσχα (12 Νοεμβρίου του 1987), επειδή «καθυστερούσε η αλλαγή», εκλέχτηκε θριαμβευτικά (26 Μαρτίου του 1989), ενώ στη Δύση χτιζόταν το πολιτικό του προφίλ ως η ενσάρκωση του δυναμισμού και της δημοκρατικής ιδέας.

Ο σαρωτικός άνεμος της αλλαγής φυσούσε δυνατός στην Ευρώπη του υπαρκτού σοσιαλισμού που παράπαιε. Η διαδικασία αποκαθήλωσης είχε ξεκινήσει: Στις 9 Νοεμβρίου του 1989, το γκρέμισμα του τείχους του Βερολίνου συμβόλιζε την ουσιαστική και τυπική κατάρρευση του κομμουνισμού στην Ευρώπη. Έμενε η ρύθμιση των λεπτομερειών.

Στην Πολωνία, ο στρατηγός Γιαρουζέλσκι εκλέχτηκε (19 Ιουλίου του 1989) πρόεδρος της Δημοκρατίας κι έβαλε μπροστά τους μηχανισμούς. Πρωθυπουργός αναδείχτηκε ο Ταντέους Μαζοβιέσκι (24 Αυγούστου του 1989) από το αντιπολιτευτικό συνδικάτο της Αλληλεγγύης. Το Κ.Κ. αυτοδιαλύθηκε (29 Ιανουαρίου του 1990) κι ο εκεί κύκλος έκλεισε με την εκλογή του ηγέτη της Αλληλεγγύης, Λεχ Βαλέσα, στην προεδρία της Δημοκρατίας (9 Δεκεμβρίου του 1990).

Στην Τσεχοσλοβακία, η μεταπολίτευση άρχισε με τις διαδηλώσεις στην Πράγα για την 21η επέτειο (21 Αυγούστου του 1989) της εισβολής των σοβιετικών τανκς και προχώρησε με την εκεί περεστρόικα (24 Νοεμβρίου του 1989). Τον Οκτώβριο του 1989 ξεκίνησε ταχύτατη η περεστρόικα στην Ουγγαρία. Στις 29 του μήνα, ανακηρύχθηκε δημοκρατία. Οι Σοβιετικοί αποχώρησαν στις 24 Ιανουαρίου του 1990. Στα Βαλκάνια, η παλιά φρουρά αντιστάθηκε πιο πολύ.

Ο Νικολάι Τσαουσέσκου έγινε γραμματέας του ΚΚ Ρουμανίας στα 1965. Δυο χρόνια αργότερα, συγκέντρωσε όλες τις εξουσίες στα χέρια του. Ξεκίνησε ως αναμορφωτής και κατηγορήθηκε για σταλινισμό χειρότερο από αυτόν του Στάλιν. Στη Βουλγαρία, το άστρο του Τεοντόρ Ζίφκοβ άρχισε να μεσουρανεί γύρω στο 1961. Το 1971, έγινε αρχηγός του κράτους. Αρχηγός του κράτους από το 1982 στην Αλβανία, ο Ραμίζ Αλία διαδέχτηκε και τυπικά τον Εμβέρ Χότζα μετά τον θάνατό του (1985), χωρίς να αλλάξει γραμμή.

Ο Ζίφκοβ αναγκάστηκε να παραιτηθεί μετά από σφοδρή εσωκομματική μάχη (18 Νοεμβρίου του 1989). Οι πολυκομματικές εκλογές ανέδειξαν κυβέρνηση το σοσιαλιστικό κόμμα με πρωθυπουργό τον Αντρέι Λουκάνοφ (19 Ιουνίου του 1990). Η εκεί συμβολική και ουσιαστική κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος σημαδεύτηκε με την αποτέφρωση του λειψάνου του Δημητρόφ (18 Ιουλίου του 1990) και την κατεδάφιση του μαυσωλείου που το στέγαζε. Οι προεδρικές εκλογές (2 Αυγούστου του 1990), ανέδειξαν πρώτο μη κομμουνιστή πρόεδρο της Δημοκρατίας τον Ζέλιου Ζέλιεφ.

Στη Ρουμανία, ο Νικολάι Τσαουσέσκου αρνιόταν να παραιτηθεί. Τον γκρέμισαν οι αιματηρές λαϊκές εξεγέρσεις. Ένα λαϊκό δικαστήριο τον βρήκε ένοχο γενοκτονίας του ρουμανικού λαού. Εκτελέστηκαν κι αυτός κι η γυναίκα του (25 Δεκεμβρίου του 1989). Στις εκλογές που ακολούθησαν (21 Μαΐου του 1990), το Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας του Ίον Ιλιέσκου πήρε το 86,8% των ψήφων.

Στην Αλβανία, οι διαδηλώσεις που απλώθηκαν στη χώρα (από τις 11 Δεκεμβρίου του 1990), έδωσαν ευκαιρία στον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών, Αντώνη Σαμαρά, να στείλει μήνυμα αλληλεγγύης προς τους Βορειοηπειρώτες, ανοίγοντας τους ασκούς του Αιόλου. Το μήνυμα εκλήφθηκε ως πρόσκληση και μέσα σε 24 ώρες (παραμονή προς ανήμερα της πρωτοχρονιάς του 1991) πέρασαν τα σύνορα 3.500 άτομα που έφτασαν στην Ελλάδα αναζητώντας τη Γη της Επαγγελίας. Οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν αιματηρές ως τις 12 Ιουνίου του 1991, οπότε η πρώτη αλβανική πολυκομματική κυβέρνηση ήταν γεγονός. Η χώρα είχε μπροστά της εννιά μήνες, ώσπου να απαλλαγεί οριστικά από την εξουσία του Αλία. Στις 22 Μαρτίου του 1992, της έλαχε ο Σάλι Μπερίσα.

Στη Γιουγκοσλαβία, ο θάνατος του Τίτο (4 Μαΐου του 1980) αναζωπύρωσε τις εθνικές αντιθέσεις που βγήκαν ολοζώντανες στο προσκήνιο, ενώ η Δυτική Γερμανία ξεκίνησε την κύρια προσπάθεια αποσταθεροποίησης με έντονη κινητικότητα πρακτόρων της στα κομμουνιστικά κόμματα της ομοσπονδίας. Στα 1981, οι πρώτες βίαιες ταραχές των Αλβανοφώνων ξέσπασαν στο Κοσσυφοπέδιο. Στη Βοσνία, ο μουσουλμανικός πληθυσμός

έγινε το μήλο της έριδας ανάμεσα στον τουρκικό και στον ιρανικό πανισλαμισμό. Στη Σερβία, είχε έρθει η ώρα της ρεβάνς. Οι Σέρβοι ξαναζητούσαν τη χαμένη ηγεμονία, ενώ οι Κροάτες πρόβαλαν την οικονομική τους ανάπτυξη, που «δεν ήταν δυνατόν να συντηρεί τον καθυστερημένο Νότο».

Η έκτακτη σύσκεψη την Κεντρική Επιτροπή της Ένωσης των Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών (19 Οκτωβρίου του 1988) εξελίχθηκε σε άγρια διαμάχη με αντίπαλους τους Σέρβους από τη μια πλευρά και όλους τους άλλους από την άλλη. Ο ηγέτης των Σέρβων κομμουνιστών, Σλόμποταν Μιλόσεβιτς, ζητούσε επίσημα την επανένταξη των αυτόνομων περιοχών Κοσσυφοπεδίου και Βοϊβοντινας στη Σερβία, ενώ μαχητικές διαδηλώσεις Σέρβων τον συνεπικουρούσαν στο αίτημα.

Στις 11 Ιανουαρίου του 1989, διαδηλώσεις ξέσπασαν στο Τιτογκραντ του Μαυροβουνίου για να ακολουθήσουν ταραχές στο Κοσσυφοπέδιο (24 Ιανουαρίου του 1989). Κόπασαν στις αρχές Φεβρουαρίου αλλά το αίτημα για την ανακήρυξη της Αλβανικής Δημοκρατίας του Κοσσυφοπεδίου είχε ήδη προβληθεί. Τον Μάιο του 1989, την προεδρία της δημοκρατίας στην ομόσπονδη Σερβία ανέλαμβανε ο Σλόμποταν Μιλόσεβιτς. Η έκρηξη δεν θα αργούσε.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΤΟΥ ΟΖΑΛ

Στα 1983, οι Τούρκοι στρατηγοί έκριναν ότι η χώρα είχε αποθεραπευθεί από τον παλαιοκομματισμό κι επέτρεψαν ελεγχόμενες εκλογές με νέους πολιτικούς φορείς. Ήταν οι παλιοί με νέα ονόματα. Ο αγαπημένος του στρατού, Τουργκούτ Οζάλ, εκλέχτηκε πρωθυπουργός. Η οικονομία της χώρας απέκτησε επιθετικό προφίλ με την αποδοχή των κανόνων της ελεύθερης αγοράς και την επιμονή στις εξαγωγές και στα ανταγωνιστικά προϊόντα, που κατευθύνονταν προς τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Ταυτόχρονα όμως, η ανεργία και τα χαμηλά μεροκάματα κρατούσαν τον λαό στα όρια της ανέχειας. Οι συνθήκες ήταν ιδανικές για τους ξένους επενδυτές που ανακάλυψαν μια νέα πόρτα προς τον αραβικό κόσμο. Το ξένο κεφάλαιο πλημμύρισε τη χώρα κι έκανε τον Οζάλ να σκεφτεί πως δεν θα ήταν άσχημη και μια επαναπροσέγγιση στη Δύση.

Η αναγνώριση του ψευδοκράτους του Ντενκτάς και οι συνεχείς προκλήσεις στο Αιγαίο ήταν αρκετοί λόγοι, ώστε η Ελλάδα να ασκήσει βέτο στη σύνδεση της Τουρκίας με την ΕΟΚ (13 Σεπτεμβρίου του 1986). Ο ανταγωνισμός των δύο χωρών οξύνθηκε με την κρίση του 1987 στο Αιγαίο. Η Ελλάδα ένιωσε πως ήταν μόνη στον κόσμο και είδε να τη σπρώχνουν εχθροί και φίλοι να τα βρει με την Τουρκία. Η συνάντηση Ανδρέα Παπανδρέου - Οζάλ στο Νταβός, ο «μη πόλεμος», η αποδοχή τουρκικών επισκέψεων στην Ελλάδα και η συμφωνία των υπουργών Εξωτερικών, Κάρολου Παπούλια και Μεσούτ Γιλμάζ, στη Βουλιαγμένη για «την οικοδόμηση μέτρων εμπιστοσύνης» (Μάιος του 1988) ήταν η κατάληξη. Η Τουρκία ποτέ δεν έδωσε αξία σ' εκείνο το χαρτί.

Το 1989 μπήκε με νέες προκλήσεις εναντίον της Ελλάδας. Η Τουρκία είχε ψηφίσει νόμο, σύμφωνα με τον οποίο «αναλάμβανε τη μισή ευθύνη του Αιγαίου». Το «θερμό επεισόδιο» αποφεύχθηκε την τελευταία στιγμή (13 Ιανουαρίου). Όμως, οι στρατιωτικοί μπορούσαν πια να εμπιστευτούν και την αρχηγία του κράτους στους πολιτικούς. Ο Οζάλ εκλέχτηκε πρόεδρος της Δημοκρατίας την ίδια χρονιά που η αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης στα βόρεια σύνορα της χώρας δημιουργούσε ανεξάρτητες τουρκόφωνες δημοκρατίες.

Η ανάμιξη της Τουρκίας στον πόλεμο Αζερμπαϊτζάν - Αρμενίας και η νοσταλγία του Οζάλ για την εποχή που η Οθωμανική αυτοκρατορία απλωνόταν από τα περίχωρα της Βιέννης ως τα σύνορα της Κίνας ήταν η πρώτη εκδήλωση του παντουρκισμού. Το δόγμα Οζάλ που καθόριζε ότι η τουρκική εξωτερική πολιτική πρέπει να ενισχύει τους πέρα από τα τουρκικά σύνορα μουσουλμάνους ήταν η δεύτερη. Γεννιόταν ο νέος στόχος: Το μουσουλμανικό τόξο. Με καινούριο άλλοθι: Η Τουρκία έπρεπε να ενισχυθεί για να ανταπεξέλθει στον ανταγωνισμό του Ιράν στον στίβο του Ισλάμ. Ο πανισλαμισμός συγχωνεύτηκε προσωρινά με τον παντουρκισμό. Ο κεμαλισμός είχε πεθάνει. Πέθανε κι ο Οζάλ το 1993, αλλά ο ως τότε πρωθυπουργός Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, που τον διαδέχτηκε στην προεδρία της Δημοκρατίας, αποδείχτηκε άξιος συνεχιστής του.

ΕΛΛΑΔΑ: ΑΠΟ ΤΟ «ΣΙΣΜΙΚ» ΩΣ ΤΙΣ «ΠΑΝΕΣ» “ΒΡΑΚΑΚΙΑ»

Η νέα ελληνοτουρκική ένταση σημειώθηκε άγρια το 1987, όταν το «Σισμίκ» διατάχθηκε να κάνει γεωλογικές έρευνες σε ελληνικά νερά που η Τουρκία κήρυξε «αμφισβητούμενα» (20 - 29 Μαρτίου). Όταν ο Οζάλ κατάλαβε ότι η τακτική του οδηγούσε σε πολεμική αναμέτρηση, απέσυρε το πλοίο και δήλωσε ότι δε θα ξαναγίνουν έρευνες σε «αμφισβητούμενη περιφέρεια». Μεσολάβησε ένα διάστημα ηρεμίας με την Τουρκία και έντασης στο εσωτερικό της χώρας.

Πρώτη αφορμή στάθηκε η άρση της εμπόλεμης κατάστασης με την Αλβανία (29 Αυγούστου του 1987), που εκκρεμούσε από την εποχή του ελληνοϊταλικού πολέμου. Η ΝΔ ξεσηκώθηκε με το επιχείρημα ότι απεμπολούνται τα δίκαια του βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού, ενώ η κυβέρνηση απάντησε ότι αντίθετα έτσι προστατεύονται. Η δεύτερη ήταν ενδοκυβερνητική: Ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας, Κώστας Σημίτης, παραιτήθηκε διαμαρτυρούμενος (25 Νοεμβρίου του 1987) ότι η κυβερνητική απόφαση να δοθεί ΑΤΑ (αυτόματη τιμαριθμική αναπροσαρμογή) τον επόμενο Γενάρη δυναμίτιζε τις προσπάθειες δύο χρόνων για ανόρθωση της οικονομίας. Ο Κ. Σημίτης δήλωνε ότι η κυβέρνηση έπρεπε να μιλήσει στον λαό «με ειλικρίνεια». Οχτώ χρόνια αργότερα, η ίδια τακτική θα τον οδηγούσε στην πρωθυπουργία της χώρας.

Η στροφή του Ανδρέα Παπανδρέου προς την Ευρώπη επισημοποιήθηκε με την είσοδο του 1988. Στις 2 Ιανουαρίου, δήλωσε ότι «η θέση της Ελλάδας είναι στην ΕΟΚ». Στα τέλη του μήνα, βρισκόταν στο Νταβός της Ελβετίας, όπου πήγε και ο Οζάλ. Η συνάντηση έγινε στις 30 Ιανουαρίου και κράτησε ασυνήθιστα πολλές ώρες. Στις 2 Φεβρουαρίου, ανακοινωνόταν η απόφαση των δύο χωρών για «μη πόλεμο».

Ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Μεσούτ Γιλμάζ έφτασε στην Αθήνα προκλητικός (27 Μαΐου) για να ετοιμάσει την επίσκεψη του Οζάλ. Με την ευκαιρία, συναντήθηκε με τον Έλληνα υπουργό των Εξωτερικών, Κάρολο Παπούλια, και υπέγραψαν τη «συμφωνία για την οικοδόμηση μέτρων αμοιβαίας εμπιστοσύνης», που έμεινε στην ιστορία ως συμφωνία της Βουλιαγμένης, με ρυθμίσεις που ποτέ δεν εφαρμόστηκαν.

Η επίσκεψη Οζάλ πραγματοποιήθηκε στις 13 Ιουνίου και λίγο έλειψε να μετατραπεί σε διπλωματική σύρραξη: Μόλις την τελευταία στιγμή αφαιρέθηκε από τον λόγο του η φράση ότι «Ελλάδα και Τουρκία είναι παιδιά της παλιάς Οθωμανικής αυτοκρατορίας»!

Το δεύτερο εξάμηνο του 1988 ήταν πάλι η σειρά της Ελλάδας για την προεδρία στην ΕΟΚ. Όμως, ο Έλληνας πρωθυπουργός παρουσίαζε μεγάλα προβλήματα υγείας. Προβλήματα παρουσίαζε και η συνοχή της ΕΟΚ. Από το αγγλικό νοσοκομείο του Χέρφιλντ, όπου είχε εισαχθεί, ο Ανδρέας Παπανδρέου έκανε δριμύτατες δηλώσεις εναντίον της πρωθυπουργού της Βρετανίας, Θάτσερ. Στις 29 Σεπτεμβρίου, εγχειρίστηκε. Επέστρεψε στην Ελλάδα στις 23 Οκτωβρίου, συνοδευόμενος από τη μετέπειτα σύζυγό του, αεροσυνοδό Δήμητρα Λιάνη.

Τα γεγονότα του 1989 - 90 είναι γνωστά. Μέσα σε κλίμα αντεγκλήσεων και αλληλοκατηγοριών και μέσα στο πλήθος των κομμάτων, που διεκδίκησαν την ψήφο του ελληνικού λαού, ξεχώρισαν οι πολιτικές δυνάμεις της ΝΔ, του ΠΑΣΟΚ, του Συνασπισμού που προήλθε από τη συνεργασία του ΚΚΕ με τα άλλα κόμματα και κινήσεις της Αριστεράς, της ΔΗΑΝΑ (Δημοκρατική Ανανέωση) που προήλθε από διάσπαση της ΝΔ υπό τον Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο και των Οικολόγων Εναλλακτικών που προήλθε από συνεργασία αριστερών συσπειρώσεων με την ομοσπονδία οικολόγων.

Το κύριο δίλημμα, στο οποίο ο λαός θα έπρεπε να απαντήσει με την ψήφο του, ήταν αν τον πιο πρόσφορο τρόπο για να εξαγοραστεί ένας πρωθυπουργός αποτελούσε η μεταφορά πεντοχίλιάρων σε μια κούτα για «πάνες βρακάκια» μωρών. Κι αν αυτή η κούτα ήταν δυνατό να χωρέσει τα όσα εκατομμύρια δραχμές λεγόταν ότι αριθμούσε η εξαγορά. Ήταν η εποχή του «κουτσονόμου» και του «σκανδάλου Κοσκωτά».

Οι πρώτες εκλογές έγιναν στις 18 Ιουνίου του 1989 και δεν αναδείξανε νικητή: Η ΝΔ κέρδισε το 44,37% των ψήφων και 144 έδρες, το ΠΑΣΟΚ 39,10% και 125 έδρες, ο Συνασπισμός 13,01% και 29 έδρες και η ΔΗΑΝΑ 1,01% και μια έδρα. Με αιτιολογία την κάθαρση, ΝΔ και Συνασπισμός συγκυβέρνησαν με πρωθυπουργό τον Τζαννή Τζαννετάκη ως τον Νοέμβριο, οπότε ξανάγιναν εκλογές.

Στο ενδιάμεσο (7 Ιουλίου), οι 144 της ΝΔ κατέθεσαν πρόταση κατά του Ανδρέα Παπανδρέου και έξι υπουργών του ΠΑΣΟΚ για παράβαση του νόμου περί ευθύνης υπουργών. Η πρόταση ψηφίστηκε (18 Ιουλίου) και από τους βουλευτές του Συνασπισμού. Δημιουργήθηκε ανακριτική επιτροπή. Στις 23 Αυγούστου, παραπέμφθηκε σε ειδικό δικαστήριο ο πρώην υπουργός Οικονομικών του ΠΑΣΟΚ, Ν. Αθανασόπουλος, επειδή είχε πωληθεί σε χώρα της ΕΟΚ γιουγκοσλαβικό καλαμπόκι ως ελληνικό για να εισπραχθούν κοινοτικές επιδοτήσεις. Στις 21 Σεπτεμβρίου, ΝΔ και Συνασπισμός αποφάσισαν την παραπομπή του Ανδρέα Παπανδρέου σε ειδικό δικαστήριο με την κατηγορία της ηθικής αυτουργίας σε υπόθεση υποκλοπών τηλεφωνικών συνδιαλέξεων με αυτουργούς τον πρώην αρχηγό της ΕΥΠ, Κώστα Τσίμα, και τον πρώην διοικητή του ΟΤΕ, Θεοφάνη Τόμπρα. Και, στις 27 Σεπτεμβρίου, ΝΔ και Συνασπισμός ψήφισαν την παραπομπή σε ειδικό δικαστήριο του Ανδρέα Παπανδρέου και

των πρώην υπουργών του, Αγαμέμνονα Κουτσόγιωργα, Γιώργο Πέτσο, Παναγιώτη Ρουμελιώτη και Δημήτρη Τσοβόλα για χρηματισμό στο σκάνδαλο Κοσκωτά. Μια μέρα πριν (16 του μήνα), η οργάνωση 17N είχε εκτελέσει τον βουλευτή της ΝΔ, Παύλο Μπακογιάννη. Μετά ταύτα, η συγκυβέρνηση παραιτήθηκε (7 Οκτωβρίου).

Το αποτέλεσμα της κάλπης (5 Νοεμβρίου του 1989) έδωσε στη ΝΔ 46,19% και 148 έδρες, στο ΠΑΣΟΚ 40,67% και 128 έδρες, στον Συνασπισμό 10,97% και 21 έδρες, ενώ η ΔΗΑΝΑ δεν εξέλεξε βουλευτή. Στο κοινοβούλιο μπήκαν για πρώτη φορά οι Οικολόγοι Εναλλακτικοί με 0,58% και μια έδρα. Συμφωνήθηκε Οικουμενική κυβέρνηση, στηριγμένη στα τρία κόμματα με εξωκοινοβουλευτικό πρωθυπουργό τον οικονομολόγο Ξενοφώντα Ζολώτα και αξιωματική αντιπολίτευση τη μοναδική βουλευτίνα των οικολόγων! Έζησε πέντε μήνες και τρεις μέρες.

(Έθνος της Κυριακής, 19.12.1999) (τελευταία επεξεργασία, 1.7.2009)